

Geliş Tarihi\Received: 11.07.2021 Kabul Tarihi\Accepted: 12.09.2021 DOI: 10.29228/rojjournal.52282

SPARTALI KADINLARDA SPOR VE HERA OYUNLARI

Semra ÇETİN

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Orcid ID : 0000-0003-4539-1757

scetin@subu.edu.tr

Cuma ECE

Sorumlu Yazar: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Orcid ID : 0000-0001-9221-8194

cumaece@subu.edu.tr

Özet

Bu çalışmada Spartalı kadınların spor yapmaları ve kültürel gelişime katkıları araştırılacaktır. Literatür taraması yapılmıştır. Spartalı kadınların diğer milletlerde kadınlar için spor yapmanın ve belkide spor şenliklerini seyretmenin yasak olduğu devirlerde sportif faaliyetlerde buldukları belirtilir. Bu spor dalları arasında koşu, atlı araba yarışları, güreş, disk fırlatma ve ok atma gibi birçok spor dalı yer almıştır. Antik olimpiyatlarda ilk madalya kazanan kadın sporcu Spartalıdır. Özellikle kadınların yarıştığı Hera oyunlarında çokça yarışılar. Hera oyunları kadınlar tarafından organize edilirdi. Tanrı Hera'ya adanan Hera Oyunları, Elis'teki Olimpiyat stadyumunda düzenlenen ilk resmi kadın atletizm yarışması olarak ortaya çıktı. Milattan önce 6. yüzyılda meydana gelen oyunlar, muhtemelen erkeklerin oyunlarından önce Olimpiyat yılının içerisinde yapılmıştır. İki ünlü sporcu kadın Atalanta ve Kynisca yarışmalarda birinci olmuşlardır. Atalanta onu koşuda geçebilecek bir talipliyle evlenmeyi kabul etmiştir. Kynisca'nın koşmak, atlamak, disk ve cirit atmak, hatta belki güreş gibi faaliyetlerde bulunduğu belirtilir. Kynisca, dört atlı araba yarışını Milattan önce 396 ve 392'de iki kez kazandı ve Olimpiyatların ilk kadın şampiyonu olmuştur. Sonuç: Spartalı kadınlar spor alanında kadınlara konan yasakları bozdular ve spor alanlarında hem sporcu hemde seyirci olarak yar aldılar. Spor organizasyonları düzenlediler. Spartalı kadınlar sporda cinsiyet ayrımına o devirlerde karşı çıkmaları açısından spor tarihinde önemli bir role sahiptirler. Kadınların spor alanındaki katılımının artırılmasında Spartalı kadınların yaptıkları mücadeleler devamlı olarak örnek gösterilmelidir.

Anahtar kelimeler: Spartalı kadınlar, Spor, Koşu, Hera Oyunları

SPORTS AND HERA GAMES IN SPARTAN WOMEN

Abstract

In this study, Spartan women's sports and their contribution to cultural development will be investigated. A literature review was made. It is stated that Spartan women were engaged in sports activities in times when it was forbidden for women to do sports and perhaps watch sports festivals for women in other nations. These sports branches included many sports such as running, chariot races, wrestling, discus throwing and arrow shooting. The first female athlete to win a medal in the ancient Olympics was a Spartan. They competed a lot, especially in the Hera games where women competed. Hera games were organized by women. Dedicated to the god Hera, the Hera Games originated as the first official women's athletics competition held at the Olympic stadium in Elis. The games that took place in the 6th century BC were probably held in the Olympic year before the men's games. Two famous female athletes, Atalanta and Kynisca, won the competitions. Atalanta has agreed to marry a suitor who can outrun her. It is stated that Kynisca was involved in activities such as running, jumping, puck and javelin throwing, and perhaps even wrestling. Kynisca won the chariot race twice, in 396 and

392 BC, becoming the first female Olympic champion. Conclusion: Spartan women broke the bans on women in the field of sports and took part in sports fields as both athletes and spectators. They organized sports events. Spartan women have an important role in the history of sports in that they oppose gender discrimination in sports at that time. The struggles of Spartan women in increasing women's participation in the field of sports should be constantly exemplified.

Keywords: Spartan women, Sports, Running, Hera Games

Giriş

Eski çağlardaki medeniyetlerde kadınlar spor amaçlı kabul edilebilecek faaliyetlere bazen erkekler ile beraber bazen ise ayrı olarak katılmışlardır. Spor kültürel bir olgu olarak gelişmiştir (Karakullukçu ve İmamoğlu, 2021; Türkmen ve ark., 2006). Sparta'lı kadınların ağır egzersizler yaptıkları ve kadınsı işlerle uğraşmadıkları belirtilir (Memiş ve Yıldırım, 2011). Sparta'da kadın "gymnasionlarda" erkeklerle eşit oranda sportif faaliyetlerde bulunabilmekteydi. Sparta'da kadınlar toplum yaşantısında, sportif faaliyetlerde bulunma ve eğitimde erkeklerle eşit fırsatlara sahipti (Uslu, 2018). Sparta'da kadınların evlenene kadar erkeklerle birlikte egzersiz yaptıkları belirtilir. Çünkü sağlam ve kuvvetli çocuklara sahip olmak için güçlü bir anne olmayı gerektiriyordu ve bununda jimnastik ile olacağına inanılıyordu (Carlomagno, 2010). Sporun tarihi çağlar boyunca dünyanın her yerinde kültürleri ele geçirerek antik çağlara kadar gider (Doğan ve İmamoğlu, 2020). İnsanların kişiliğinin ve kültürel gelişimin oluşumunda aile yaşamı, aile dışındaki yaşam, toplumsal beklentiler vs çok çeşitli faktörler etkilidir (Koca ve ark., 2018; Koca ve İmamoğlu, 2018).

Spartalı kızlar koşu, güreş, disk fırlatma ve ok atma gibi birçok spor dalında yaptıkları faaliyetlerle özgür birer birey olduklarını göstermişlerdir. Yaptıkları sporlar, onları daha güçlü ve dayanıklı yapmaktaydı. Bu faaliyetleri ya çok kısa giysiler giyerek ya da çıplak olarak yapmaktaydılar (Miller, 2004). Kadınların olimpiyat oyunlarında kadınların araba yarışlarına hem sahip hem de sürücü olarak katılmalarına ancak sınırlı bir anlamda izin verildi. Spartalı Euryleon, Milattan önce üçüncü yüzyılda galip gelen ilk kadındı. O devirde kadınlar arabaları süremez ve yarışı izleyemezlerdi. Yapabilecekleri tek şey atlara sahip olmak ve onları eğitmektir (<https://www.rwaag>). Antik çağlarda Spartalı kadınlarda antik Yunan dönemi kadınlara göre daha özgür bir ortam vardı. Spartalı kadınlar atletizm, güreş, disk ve ok atma gibi sporlar yaptılar. Spartalı Kyniska Olympia etkinliğini kazanan ilk kadın (4 atlı araba yarışı) sporcudur. Agesilaus (Sparta Kralı) İnsanların övünmelerini duymaktan bıkmış, kız kardeşini at yarışına katılmaya teşvik etmiştir. Diğer kadınlar da at yarışını kazandılar, ancak

kadınların gerçek atletizmin bir parçası olmadığı fikrini pekiştirdiler. Sadece kadınlar yarıştığı için bu fikir için daha fazla destek geldi. Spartalı kadınların oldukça atletik bir vücuda sahip olmaları bekleniyordu. Efsanevi Spartalı Kanun koyucu, “Kadınlar çocuk doğurmalı ve erkeklerle aynı miktarda vücut geliştirme yapmalıdır”; kurulan ayak yarışları, her iki cinsiyetin de güçlü olmasını sağlamak için güç yarışmaları. Kadınlar: çıplak olarak bakire olarak yarıştı ve arête'ye katıldı; "sadece Spartalı kadınlar gerçek erkek doğurur". Sparta ve diğer Yunan bölgelerinde kızlar ve kadınlar için yarışmalar düzenlendi (Anderson, 2019; Gill, 2019). İyonya'daki kadınlar Apollo onuruna Delian Festivali'ne ve Sparta'da erkeklerle sportif egzersizlere katılmışlardır (Okudan ve İmamoğlu, 2021). Antik çağda kadın ve spor konusu sıklıkla tartışılmış ve spor sosyologları ve spor tarihçileri arasında popüler bir konu olmuştur. Ancak sonuçlar bilgi eksikliğine ve eski kaynakların yanlış yorumlanmasına işaret ediyor (Wacker, 2016). Eski çağlarda kadınlarda spor hareketleri antik Yunan medeniyetine kadar götürülse de başka medeniyetlerde de kadınların spor yaptıkları ve sporla ilgilendikleri düşünülmektedir (Karakullukçu ve İmamoğlu, 2021; Kyle, 2014). Değişik davranışlar spora da yansiyarak erkeklerin yaptığı birçok sporları kadınlarında yapmış olabileceği düşünülmektedir (Türkmen, 2019). Bu çalışmada spor alanında bazı kısıtlamaları aşmayı başardığı belirtilen Spartalı kadınların spor yapmaları ve kültürel gelişime katkıları araştırılacaktır.

Gelişme ve Sonuç

Homeros'a ait atfedilen “ İlyada ve Odesa” destanlarının mücadeleye dayalı savaşçı bir toplumsal oluşumu yansıttığı belirtilir (Doğan ve İmamoğlu, 2019). Mücadeleye dayalı sporlar içerisinde boks, güreş vs. yer alır (Okudan ve Koca, 2020). Sparta gibi Antik Yunan şehir devletlerinde Fiziksel uygunluk, genç Spartalıları disiplini, zihinsel dayanıklılığı ve sağlığın önemini öğretmek için kullanıldı (Karakullukçu ve İmamoğlu, 2020). Spartalı kızlar diğer Yunan kızlarından çok daha fazla egzersiz yaptı. Bundan dolayı spor egzersizlerin önemli bir parçasıydı. Çünkü Spartalı kızlar güçlü ve sağlıklı oğulları doğurmak için güçlü ve sağlıklı kadınlar olmak zorundaydı. Koşuya ve güreşe , belki cirit ve disk atmaya da katıldılar. Spor yapanlar başta bekar kızlar olmak üzere evli ve hatta hamile kadınlar da vardı. Yunan yazarların verdiği bilgilerden erkek ve kızların ayrı ayrı mı yoksa birlikte mi eğitildikleri net değildir. Antik Yunan'da çoğunlukla sporla ilgili olan kadın sporu hakkında konuşmak

istiyorsanız, Sparta'dan ve Sporcu kızlardan başlamak gerekir. Nadiren de olsa Spartalı kadınlar olimpiyatta birincilik kazandılar. İlk kazanan Spartalı bir aristokrat kadın olan Kynisca idi. O kral Archidamo'nun kızı Kynisca idi (Carlomagno, 2010). Aristophanes'in "Lysistrata" adlı oyununda Lysistrata tarafından övülen Spartalı bir kadından şöyle söz edilmiştir: "Sevgili Lampito, ne kadar da güzelsin; bu ne etkileyici ten, bu ne gülbüz bir beden. Bir boğayı bile yere serebilirsin." Lampito ise şöyle cevap verir: "Evet, sanırım serebilirim, çünkü her gün topuklarımı sırtıma değinceye kadar sıçrayarak egzersiz yapıyorum." Bu konuşma Spartalı kadınların da spor ile ilgilendiklerini ortaya koymaktadır (Uslu, 2018).

Spartalı Bekar Kadınlar: Spartalı kadınlar kısa elbiseler giydiler, istedikleri yere gittiler ve değişik yerlerde bulundular. Spartalı kadınlar erkek meslektaşları ile aynı fiziksel aktivitelere katılmaya teşvik edildi. Bu fiziksel olarak fromda ve güçlü bir kadının güçlü çocuklar doğuracağı inancından kaynaklanıyordu. Bununla birlikte, Spartalı kadınlar, klasik Yunanistan'ın diğer yerlerindeki kadınlar için erişilemeyen bir tür sosyal statüye sahipti. Resmi askeri ve siyasi hayattan dışlanmış olmalarına rağmen, mülklerini işletmekten sorumluydular ve hatta onlara sahip olabilirlerdi. Sarah B. Pomeroy, *Goddess, Whores, Wives and Slaves: Women in Classical Antiquity*'de, MÖ 4. yüzyılda Spartalı kadınların tüm Sparta topraklarının ve mülklerinin yaklaşık %35-40'ına sahip olduklarını belirtir. Genç Spartalı kızlar, erkek meslektaşlarıyla aynı eğitimi aldılar. Onlar 20 yaşından önce nadiren evlendiler ve muhtemelen Gymnopedia'ya (Santorini ve etrafındaki Yunan adalarında oynanan bir tur folklorik oyun ve ona ait olan muzik festivali ve yunanca çıplak çocuk anlamına gelir) veya 'Çıplak Gençler Festivali'ne katıldılar. Belki de Hera Oyunlarına katılanların çoğunluğunun Spartalı kadınlar olması şaşırtıcı değildir (<https://thewire.in/history/Kynisca>). Hera şenliklerinde sadece kızlar koşu yarışlarına katılabilirlerdi. Erkekler gibi, Spartalı kızlar da erkeklerin önünde çıplak olarak geçit töreni yaptılar ve koşu yarışlarına, güreşlere, disk atma ve cirit atmaya katıldılar. Tryphosa ve aynı zamanda iki kız kardeşi, Olympia dışında birçok büyük atletizm festivalinde yarıştı ve yarışları kazandı (Takahashi, 2011).

Evli kadınlar: Evli kadınlar olimpiyatlarda yarışmasalar da binicilik etkinliklerinde zaferler kazanabilirlerdi. Böylece kadınların atletizme katıldıkları kesindir. Demeter Chamyne rahibesi dışında evli kadınların olimpiyatlara seyirci olarak katılması yasaktı. Evli olmayan

kadınlar ve kızlar da oyunları izlemekten dışlandı. Sahtekarlığı önlemek için eğitmenlerin kendilerini çıplak göstermeleri ve fizik muayeneden geçmeleri gerekiyordu. Hera'nın Olympia'da düzenlenen şenliklerinde bekar kadınlar dört yılda bir koşu yarışlarına katılırlardı. Bazıları Hera oyunlarının Panhellenik hale geldiğini öne sürdü, ancak bunun için tarihi bir kanıt yoktur. Sadece kadınların ve kızların katılabileceği yerel şenlikler olimpiyatlardan ayrı olarak gerçekleştirildi (Takahashi, 2011).

İki ünlü sporcu kadın Atalanta ve Kynisca

Atalanta: Eski spor kadınları olarak iki ünlü kadından bahsetmek gerekir. Bunlardan biri efsanevi prenses Atalanta'dır. Artemis'e bekaret yemini etmişti ve bu nedenle, babası tarafından evlenmeye zorlandığında, yalnızca bir koşuda onu geçebilecek bir talipliyle evlenmeyi kabul etti. Kaybedenler ise canlarıyla ödedi. Hippomenes Afrodit'ten yardım isteyinceye kadar birçok genç öldü. Ona üç altın elma verdi. Yani Atalanta ne zaman Hippomenes'in önüne geçse, Hippomenes onun ayağına altın bir elma atar ve Atalanta onu geri almak için yavaşlardı. Hippomenes Atalanta'yı yendi ve onunla evlendi. Diğer ünlü antik sporcu, Spartalı Kynisca idi.

Kynisca: Kynisca Sparta kralı II. Archidamus'un kızıydı. Babası kral Archidamus'un ölümü üzerine Kynisca, yarış atlarını da içeren servetini miras aldı. Kyniska'nın çocukluğu koşmak, atlamak, disk ve cirit atmak, hatta belki güreş gibi sportif eğitimle/antrenmanla dolu olurdu. Spartalı kızlar evlendikten sonra eğitimlerine uzun yıllar devam ettiler. Kyniska gibi aristokrat kızlar şiir öğrendi ve ayrıca rekabetçi bir şekilde dans etmek ve şarkı söylemek için eğitim aldı, bu yüzden okuryazar olabilirdi. Kyniska'nın zenginliği ve statüsü vardı ama onu bir efsane yapan hırsıydı. Sparta'daki kadınlar özel bir statüye sahipti ve tam vatandaş olarak kabul edilmeseler de mülk sahibi olabiliyorlardı ve genç kızlar olarak erkeklerle aynı fiziksel aktivitelere katılmaya teşvik ediliyorlardı. Kynisca uzman bir biniciydi ve Olimpiyatlara katılmak ve kazanmak istiyordu. Bu zamana kadar, Olimpiyatların kuralları biraz gevşetildi ve kadınların binicilik etkinliklerine katılmalarına izin verildi. Kynisca'nın kardeşi Agesilaus II, bu tutkuyu aktif bir şekilde teşvik etti. Agesilaus'un kız kardeşini teşvik etme güdüsü hakkında birçok spekülasyon var. Bazıları, Spartalı toplumunun savaşçı ruhunu yeniden canlandırmak istediğini söylerken, diğerleri genel olarak kadınlar için olayı teşvik etmek istediğini düşünülmektedir. Spartalı erkeklerin

genellikle kadınlara göre çok daha fazla değer verdiği düşünülürken, belki de görüldüğü kadar olası değildir. Öte yandan, Atinalı tarihçi ve asker Xenophon, Agesilaus'un araba yarışını aşâğılık ve erkekçe olarak gördüğünü ve bir kadının kazanmasını sağlayarak olayı zayıflatmaya ve itibarsızlaştırmaya çalıştığını öne sürdü. MÖ 396 Olimpiyatları'nda tethrippon yarışında atlarıyla katıldı ve kazandı. Tethrippon Antik Yunan'da dört atlı araba ile, hippodromos çevresinde on iki kez dönmek suretiyle yapılan araba yarışıdır (<https://www.arkeolojikhaber>). Olimpiyatların tüzüğü, yarışın galibinin yarışçı değil (çoğu zaman alt sınıf bir köle olan) atların sahibi olmasını şart koşuyordu. Böylece Kynisca, bir Olimpiyat etkinliğini kazanan ilk kadın oldu. Agesilaus'un sebebi ne olursa olsun Kynisca, dört atlı araba yarışını MÖ 396 ve MÖ 392'de iki kez kazandı ve bunu yaparak Olimpiyatların ilk kadın şampiyonu oldu. Olimpiyat stadyumunda erkek kazananlar gibi zeytin çelengi ile taçlandırılmamışken (hera'nın tapınağında merasim yapıldı mı, kimse bilmiyor), heykelini Zeus'un tapınağına yerleştirebilirdi. Olimpiyat tacını kazanan tek kişiydi (Grammaticos, 2018). Olympia'daki Zeus Tapınağı'na, bir arabacı ve kendisi de dahil olmak üzere arabasının ve atlarının bronz bir heykelinin dikilmesi ile onurlandırıldı. Heykelde “Tüm Hellas'ta bu tacı kazanan tek kadın” olduğunu belirten bir yazıt vardı. Kynisca'nın Olimpiyatlardaki zaferi antik Yunan dünyasında muazzam bir etki yarattı ve diğer kadınlar daha sonra Euryleonis, Zeuxo, Timareta, Cassia ve Belistiche dahil araba yarış etkinliğine katıldı ve kazandılar. O zamanların kadın sporcularının çok az kaydı vardır. Zamanlarında tanınmayan ve takdir edilmeyen Kynisca, Belistiche gibi figürler ve Hera Oyunlarının kadın sporcuları belki de kadın sporu için örnek teşkil eden öncülerdi (<https://thewire.in/history>; <https://thewire.in/history/Kynisca>). Spartalı Kyniska, dört atlı araba yarışında ilk kadın Olimpiyat galibi oldu. Agesilaus, kız kardeşi Kyniska'yı Olympia'da bir araba yarışına girmeye ikna etti ve Olimpiyat arabalarının zaferlerini gösterdi. Ancak, Kyniska'nın Olimpiyat Oyunlarına girme konusunda son derece iddialı olduğu ve toplamda iki kez kazandığı kesin. Ancak Kyniska'nın zaferleri kadın sporunun yayılmasına veya kadın haklarının geliştirilmesine yol açtı (Takahashi, 2011).

Kynisca yazıt

Σπάρτας μὲν [βασιλῆες ἐμοί] πατέρες καὶ ἀδελφοί·
[ἄρματι δ' ὠκιπόδων ἵππων] νικῶσα Κυνίσκα
εἰκόνα τάνδ' ἔστασα·] μόναν δέ με φημὶ γυναικῶν
'Ελλάδος ἐκ πάσας τό[ν]δε λαβεῖν στέφανον.

Resim 1. Bir araba yarışını gösteren Yunan posta pulu

Hera: Hera, evliliğin ve kadınların koruyucu tanrıçasıydı. Chronos ve Rhea'nın kızı, Zeus ve Poseidon'un kız kardeşiydi. En büyük tanrı olan kardeşi Zeus, aynı zamanda onun kocasıydı. Mükemmel bir evlilikleri yoktu: Zeus'un birçok evlilik dışı ilişkisi vardı. Yunan dünyasının en eski önemli tapınakları Hera için yapılmıştır. Hera tapınağı at Olympia, örneğin, daha eski Zeus tapınağı en önemli tanrı vardı. Olympia'da, Heraia adı verilen Hera'nın onuruna kadınlar için oyunlar düzenlendi. Hera için en önemli sığınak Argos'taydı (<http://ancientolympics.arts.>). Genç kızların bir koşu yarışında yarıştığı eski bir Yunan festivaliydi. Yarış her dört yılda bir Olympia'da yapılırdı ve muhtemelen antik Olimpiyat oyunlarıyla aynı zamanlarda gerçekleşti (Dillon, 2002). Hera hakkında pek bir şey bilinmiyor, ancak bilgilerimizin çoğu Pausanias'ın Yunanistan'ı tanımlamasından geliyor. Festivalin başladığı tarih belirsizdir. Pausanias oyunların eski olduğunu söylüyor. Hera kültü, Olympia'daki ilk Hera tapınağının inşa edildiği Milattan önce 600 yılına kadar kesinlikle yerindeydi. Yarışların festivalin özgün bir özelliği mi yoksa sonradan eklenen bir özellik mi olduğu belirsizdir. Pausanias'taki bir hikaye, Hera'dan sorumlu 16 kadını, Milattan önce 580 civarında Pisa tiranı Damophon'un ölümünden sonra Elis ve Pisa arasındaki çatışmayla ilişkilendirir. Festival bu noktaya kadar kurulmuş olsaydı, bu zaman zarfında yeniden bir organizasyon olabilirdi (geç arkaik dönemde diğer Yunan festivallerinde olduğu gibi (Serwint, 1993). Antik Olympia'da düzenlenen atletizm yarışmalarının yanı sıra Hera'nın (Zeus'un karısı) onuruna ayrı bir festival düzenlenirdi. Bu

festival, evli olmayan kızlar için koşu yarışlarını içeriyordu. Festivalin kaç yılında başladığı bilinmemekle birlikte, neredeyse çocuk ve erkeklerin festivali kadar eski olabilir. 2. yüzyılda yaşamış bir Yunan gezgin olan Pausanias'ın bize anlattıklarından başka bu festival hakkında çok az şey biliniyor. Zeus Kutsal Alanı'ndaki Hera Tapınağından bahseder ve burada koşuların Roma şehirlerinden 16 kadından oluşan bir komite tarafından organize edildiğini ve denetlendiğini söyler. Festival, her dört yılda bir, tapınağının içinde Hera'ya yeni bir peplosun (Peplos: Antik Yunan'da kadınlar tarafından giyilen, gevşek kıvrımlar halinde sarkan ve bazen başın üzerine çekilen şık bir dış elbise veya şal) örüldüğü ve takdim edildiği zaman yapılırdı (<http://ancientolympics.arts.kuleuven>).

Kynisca ve Hera Oyunları: Spartalı bir prenses olan Kyniska (veya Cyniska), Kral II. Archidamus'un kızı ve Kral Agesilaus'un kız kardeşiydi. At yetiştirdiği, yetiştirdiği ve eğittiği oldukça büyük bir araziye sahipti ve MÖ 396'da muhtemelen 40 ila 50 yaşları arasındayken, Olimpiyat Oyunlarına katılan ilk kadın oldu. Olimpiyat stadyumunda düzenlenen Hera Oyunları, kadınlar için ilk atletik yarışma olarak kuruldu ve Yunan toplumunun cinsiyete dayalı ayrımını azaltmaya yardımcı oldu. Olimpiyatların ilk kaydedilen örnekleri (dört yılda bir düzenlenen bir atletizm yarışının kazananlarını listeleyen yazıtlar) oyunları MÖ 776'ya tarihlendirir. Antik Yunan efsanesine göre Herkül, 12 görevini tamamladıktan sonra, antik Yunan tanrılarının kralı Zeus'u onurlandırmak için Olympia'da bir stadyum inşa etmiş ve oyunların düzenlenmesi geleneğini başlatmıştır. Her dört yılda bir Olympia'daki Zeus tapınağında düzenlenen Antik Olimpiyatlar, Zeus'un onuruna düzenlenen dini bayramların yanı sıra büyük sportif etkinliklerdi. Helenik yarımada'nın çeşitli şehir devletleri ve krallıkları, oyunlara katılmaları için temsilciler veya sporcular gönderdi. Atletizm yarışları, dövüş sporları, binicilik etkinlikleri ve pentatlon (zıplama, tartışma ve cirit atma, ayak yarışı, güreş) gibi sportif etkinlikler, Olympia'nın efsanevi kralı Zeus ve Pelops'a yapılan ritüel kurbanların yanı sıra yapıldılar. Kyniska'nın fiziksel olarak rekabet etmemesi, tarihin onun başarılarını küçümsemesine neden oldu, ancak bu argüman onun daha büyük başarısını marjinalleştiriyor. Muazzam kültürel engellerin ortasında Kyniska, cinsiyet normlarını ve cam tavanları yıktı. Öncü zaferlerini hatıra heykelleriyle cesurca ve gururla kutlayarak, bu mesajı Yunan dünyasındaki kadınlara ilettiler. Spartalı gururla beslenen Kyniska'nın, yalnızca erkeklerin katıldığı Olimpiyatlarda yarışan ve kazanan ilk kadın olma başarısı, Olimpiyat

ilminde önemli bir yeri hak eden şaşırtıcı ve unutulmaz bir başarıdır (<https://theconversation.com>).

Kadınların rolleri: Olympia'ya giden kişiler, Zeus'un koruması altında olduklarına inanıldığından, savaşan devletlerden zarar görmeden veya taciz edilmeden geçerlerdi. Ancak bu kişiler, özellikle oyunlar sırasında neredeyse her zaman erkek olurdu. Yunanlılar belki de demokrasi kavramını ilk kuran ve destekleyenler olsa da, o zamanların kadınları herhangi bir yasal veya siyasi kişiliğe sahip değildi. Eski Atina'da kadınlar, bir erkek patrik tarafından yönetilen oikos'un (aile, aile mülkü ve ev kavramıyla ilgili bir terim) parçası olarak kabul edildi. Demos'tan (yasal ve siyasi hakları kullanabilen sıradan insan kitlesi) dışlandılar. O zamanların çoğu düşünürü bu cinsiyet ayrımcılığını destekledi. Aristoteles, Politika adlı kitabında, kadınların "tamamen yararsız ve düşmandan daha fazla kafa karışıklığına yol açtığını" belirtmiştir. Kadınların rolleri ev ve aile ile sınırlıydı. Antik Atina'da hiçbir kadın vatandaşlık kazanmadı ve bu nedenle kadınlar hem teoride hem de uygulamada Atina demokrasısından dışlandı. Peloponnese eyaletlerinde kadınlar genellikle halk şenliklerine katılırken, Antik Olimpiyatlar, etkinliğin dini ve politik önemi göz önüne alındığında, kadınlara yönelik yasaklarını korudu. Yunan gezgin yazarı Pausanius'un anlattıklarına göre, oyunların düzenlendiği Elis şehri hükümeti, Olimpiyat Oyunlarında bir kadın yakalanırsa, "Typaeum Dağı'ndan aşağıya akan nehre atılacağına" karar verdi (<https://thewire.in/history/Kynisca>).

Hera Oyunlarına katılım sınırlılığı, giysi ve çıplaklık: Olympian tanrılarının kraliçesi ve Zeus'un karısı olan tanrıça Hera'ya adanan Hera Oyunları, Elis'teki Olimpiyat stadyumunda düzenlenen ilk resmi kadın atletizm yarışmasıydı. MÖ 6. yy'da meydana gelen oyunlar, muhtemelen erkeklerin oyunlarından önce Olimpiyat yılının içerisinde yapıldı. Başlangıçta, Hera Oyunları sadece atletizm yarışlarından oluşuyordu. Etkinliklerin şampiyonları, Hera'ya kurban edilen hayvanın eti ve zeytin taçları ile ödüllendirildi (Şentürk ve Özdilek, 2007). Ayrıca heykelleri veya portreleri Hera'ya adamaya hakları vardı. Kazananlar isimlerini Hera'nın tapınağının sütunlarına yazacaktı. Atletizm yarışlarının kaydedilen galibi, aynı zamanda Zeus'un torunu olduğu söylenen Pelops'un yeğeni olan efsanevi Chloris'tir. Hera Oyunlarına katılım genç, bekar kadınlarla sınırlıydı. Erkekler genellikle Olimpiyatlarda çıplak yarışır. Ancak Hera Oyunlarına katılan kadınlar genellikle ağır bedensel işler yaparken

erkeklerin giydiği bir giysi olan chiton giyerdi. Pausanius, anlatılarında görünüşlerini "saçları aşağı sarkıyor, bir tunik dizlerinin biraz üstüne kadar uzanıyor ve sağ omzunu göğse kadar açıkta bırakıyor" şeklinde tanımlıyor. Pausanias bize MS 2. yüzyıldaki Hera oyunları için bir kızın kıyafetlerinin tanımını verir. Kızlar saçlarını arkalarında serbest sarkıtmışlardı ve sadece sol omuzu ve göğsü kaplayan neredeyse dizlere kadar inen bir tunik vardı. Pausanias'ın tarif ettiği kostüm, Olympia'daki ve muhtemelen başka yerlerdeki geleneksel kostüm olabilir. Evlenmemiş kızların Olympia'da bir takım avantajları vardı. Sadece katılabilecekleri Hera festivalinin kendi atletik yarışmalarını yapmakla kalmadılar, aynı zamanda Zeus festivalinin çocuk ve erkek yarışmalarını da izlemelerine izin verildi. Evli kadınların ise Hera festivalinin atletik yarışmalarına katılmalarına izin verilmedi ve çocuk ve erkekler için atletik yarışma günlerinde Zeus Tapınağı'ndan ölüm cezasına çarptırıldılar. Erkeklerin kızların yarışmalarını izlemesine kadınların izin verip vermediğini bilmiyoruz. Kadın çıplaklığıyla bağlantılı olan utangaçlık, Sparta'da her halükarda yoktu. Spor yaptıklarında kızlar çıplaktı ya da uyluklarını açıkta bırakan hafif bir tunik giyiyorlardı. Yarışmalar dini bayramlar bağlamında gerçekleşti. Orada yapılan yarışmalar Helen, Dionysos'un, onuruna Hera Driodones denilen ve yerel tanrılar içindi. Bazı festivallerde dans da vardı. Festivallerdeki spor ve çıplaklık unsurları, onları evli bir kadın olarak yaşama hazırlamak zorunda olan erginleşme ritüellerinin bir parçasını oluşturuyordu (<http://ancientolympics.arts.;> <https://thewire.in/history/Kynisca>). Olympia'da Hera Oyunları: 4 yılda bir yapılmıştır. Ayrıca bakireler için bir koşu, yaşa göre 3 kategori ile aşağıdaki şekilde koşular: Saçlar Serbest (Bağlanmamış) arkadan aşağı asılıdır. Giydikleri kiton; tunik diz üstüne kadar uzanır ve sağ omuz memeye kadar çıplaktır (Anderson, 2019).

Hera oyunları orijini: Hera oyunlarının kökeninden kimse emin değildir. Pausanius konuyla ilgili iki ayrı teori sunar. İlk teori, Kraliçe Hippodameia'nın Pelops ile olan evliliği için Hera'ya minnettar olduğunu ve Hera'nın onuruna yapılan koşularda yarışmak için 16 kadın seçtiğini öne sürüyor. Diğer teori, bunun Elis ve Pisa şehirleri (batı Yunanistan'da) arasındaki gerilimi çözmeye yönelik diplomatik çabaların sonucu olduğunu öne sürüyor. 16 Peloponnese şehir devletinin her birinden on altı bilge, yaşlı kadın, Hera'ya dört yılda bir cüppe örmek ve oyunları barışın sembolü olarak düzenlemek için seçildi. Pausanius şunları yazdı: "Hera için her dört yılda bir 16 kadın tarafından bir elbise dokunur ve aynı zamanda Hera adlı oyunlar da vardır." Yunanlıların kadınlar için ayrı oyunlar kurmasına hangi toplumsal değişikliklerin yol

açtığı veya Hera Oyunlarının kadınlara yönelik kısıtlamaların yalnızca geçici bir gevşetilmesi olup olmadığını belirleyemiyoruz. Bununla birlikte, çoğu tarihçi bunun Helen yarımadasındaki Roma etkisinin yükselişinden kaynaklanabileceğini öne sürüyor. Roma'da zengin ailelerin kızları erkek festivallerine ve atletizm yarışmalarına özgürce katılmışlardı(<https://thewire.in/history/Kynisca>).

Hera Oyunları'ndaki etkinlik ve yarışma kategorileri: Oyunlardaki tek etkinlik, erkekler yarışından altıda bir daha kısa olan stadion idi. Olimpiyat stadyumunu yarışma parkurları stadyumun 1/6'sı idi. Oyunlarda sadece parthenoi (evlenmemiş genç kadınlar) yarıştı. Yarışmacılar üç farklı yaş kategorisinde yarıştı, ancak yarışmacıların tam olarak kaç yaşında oldukları belli değildir. Sağ omuzlarını ve göğüslerini açıkta bırakan, dizlerinin üzerinde kısa bir chiton kesiminden oluşan kendine özgü bir kıyafet giydiler ve saçlarını serbest bıraktılar. Bu kıyafet, işçiler tarafından giyilen ve Hephaestus ile ilişkilendirilen chiton'un bir çeşidi olan exomis'ten türetilmiş olabilir (Case, 2017; Scanlon, 2004).

Hera oyunlarında ödüller ve organizasyon: Kazananlara bir zeytin taç ve Hera'ya kazınmış inek parçası verildi. Ayrıca kendi adlarına heykel yapma hakkı tanındı. Yarışan kadınlara diğer kadınlar sponsor oldu. Erkekler Olimpiyat Oyunlarından farklı bir zamanda gerçekleşti (ancak erkekler Altis'e girmek için yaptıklarıyla aynı atlet kabul ve değerlendirme sürecine sahipti) kadınlar, bu nedenle Elis'ten işaretlendi ve yemin etti (Doğan, 2020; Tekin ve Tekin, 2014). Kazananlara zeytin yaprağından bir taç ve Hera'ya kurban edilen bir ineğin parçası verildi (Serwint, 1993). Ayrıca isimlerinin yazılı olduğu heykelleri Hera'ya adalarına izin verildi, ancak bu heykellerin hiçbiri hayatta kalmadı. Heraea festivaline, oyunları yönetmenin yanı sıra Hera için bir peplos örnekten ve Hippodameia ve Physcoa onuruna koro dansları düzenlemekten sorumlu olan on altı kadından oluşan bir grup başkanlık etti. Pausanias, bu on altı kadın hakkında iki hikaye anlatır. Birincisi, Heraia'nın Hippodamia tarafından kurulmuş olması ve Pelops'la olan evliliğini kutlamak için ilk oyunların düzenlenmesi ve oyunlarda yarışmak için on altı kadını seçmesidir. İkincisi, Elis ve Pisa arasındaki bir anlaşmazlığı çözmek için Eleanlar, anlaşmazlığı çözmek için eski Elis'teki on altı kibarın her birinden bir yaşlı kadın seçtiler; bu kadınlara ayrıca Hera'yı organize etme sorumluluğu verildi (Spears, 1984).

Hera Oyunları düzenlenme zamanı: Oyunlar ergenlik ayinleri veya evlilik öncesi ayinler olabilir. Matthew Dillon, yarışmacılar için üç farklı yaş kategorisi olduğu için törenlerin evlilikle ilişkilendirilmesinin olası olmadığını savunuyor. Öte yandan, yarışlar mitolojik bir düğünle ilişkilendirildi ve antik Yunan'daki kızlar arasındaki diğer yarışlar (Sparta'da düzenlenen Dionysos onuruna yapılan bir koşu yarışı gibi, yine Pausanias tarafından tarif edildi) evlilik öncesi inisiyasyonlarla ilişkili görünüyor (Serwint, 1993).

Oyunlarda 16 kadın: 16 kadın Hellanodikai, Elis agorasında özel bir binada kaldı. Olympia'da; Hippodameia için Kahraman Mabedi (kemikleriyle birlikte) sözde mevcuttu. “Dorik Kadınları” düşük ahlak olarak klişeleştirildi. Pianomerides olarak bilinen Spartalı kadınlar; erkeklerle koşma ve güreş faaliyetinde bulundular. Spartalı kadınlar yapabildikleri kadar çok havaya zıplarlar ve ayaklarının topuklarıyla arkalarına tekme atarlar. Atinalı kadınlar genellikle sporcu olarak görülmedi. Gerçek festival/etkinlikler hakkında çok az ayrıntıya sahip olun; ama çok fazla çanak çömlek, atletik yarışmalara çıplak katılan kadınları tasvir ediyor. Atinalılar Spartalı atletizmin iyi kaynakları değildi; özellikle kadınlar, Yunan kültürünün diğer yönleriyle karşılaştırıldığında kadın atletizmiyle ilgili kanıtlar çok düşük (Anderson, 2019).

Spartalı olduğu düşünülen kadın sporcu figürleri: Antik sanat eserlerinde az sayıda da olsa kadınların da başarılı olduğunu gösteren bazı kalıntılar günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri de Arkaik döneme ait Sparta'da bulunmuş, idman yapan Spartalı kadın atlet bronz figürüdür (Resim 2). Bu figürde kısa tunik giyen bir kızın bronz heykelciği görülür. Sağ göğsü saran tek omuzlu giysi, Hera Oyunları'ndaki sporcuların karakteristik kıyafeti idi. Sparta'da kadınların sportif faaliyetlerde giydiği kısa khitonla koşar pozisyonda betimlenmiştir. Geç Arkaik dönemde Oltos ressamına ait kırmızı figür teknikte işlenmiş bir kyliks gövdesinde (Resim 3) Atalanta, Peleus'la güreşirken tasvir edilmiştir. Atalanta, Yunan mitolojisinin kadın kahramanlarından biri olup mitosa göre vahşi doğada tek başına yaşadığından dolayı avcılık ve çeşitli spor dallarında (güreş, atletizm, okçuluk vb.) kendini geliştirmiştir. Güreşçilerin hamle yapmak için birbirlerini gözledikleri an oldukça canlı bir şekilde verilmiş, kolları ve bacakları ve duruşları harekete uygun şekilde çizilmiştir.

Resim 2. Spartalı koşucu kız Bronz heykeli: (M.Ö. 560,)Figür muhtemelen Laconia'dan ve Hera Oyunlarındaki bir yarışmacı gibi giyinmiş.

Resim 3. Kyliks Ayrıntısı (MÖ 525-500).

Kadınlar yüzerken yapılan birkaç vazo tablosunun rekabetçi sporlara ait olmadığı varsayılmaktadır. Accio'ya atfedilen bir parça, Spartalı kadınların yüzdüklerini düşündürüyor (Carlomagno, 2010). Arkaik dönemde Andokides ressamına ait kırmızı figür teknikte işlenmiş bir karınlı amphorada yüzen kadınlar vardır (Resim 4). Resim 4'de (Milattan önce 500) gövdesine ise yüzen kadınlar işlenmiştir. Kadınlardan biri yüzme pozisyonunda, biri suya atlamaya hazırlanırken, bir diğeri yağlanırken, bir başka kadın da sudan çıkıp giderken işlenerek yüzme sporunun evreleri bir karede verilmiştir. Resim 5'de bir kadın at üzerinde gidişi vardır. Bu kadının formda olduğu görülür. Muhtemelen de ilk olimpiyat şampiyonu kadını ifade etmektedir. Yine Resim 6'de festivale giden bir izleyici kadın görülüyor. Bu kadının zengin bir kadın olduğu belirtilir. At üzerinde olduğu için zengin olduğu düşünülmektedir. Resim 7'de ağırlık çalışması yapan bir kadın görülmektedir. Bikini ve mayosundan kadın olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların aldıkları bu eğitimin amacı sağlıklı ve güçlü çocuklar doğurmalarına yönelikti (Mechikoff & Estes, 1993). Resim 8'de At arabası sürücüsü ile birlikte tasvir edilmiştir. Resim 9. Koşucu kız Mermer heykelinde sağ göğsünü ortaya çıkaran kısa chiton giyen kadın görülmektedir. Saçları aşağı doğru serbestçe salınmıştır. Bu durum Hera Oyunlarındaki rakiplerin ayırt edici özellikleri olabilir.

Resim 4. Karınlı Amphora Ayrıntısı (MÖ 500).

Resim 5. Vazoda fit bir kadın binici

Resim 6. Festivale giden zengin bir izleyici

Resim 7. Ağırlık çalışan bir kadın

Resim 8. At arabası sürücüsü ile

Resim 9. Koşucu kız Mermer heykeli.

Sonuç: Mevcut belgeler ve görsellere göre Spartalı kadınlar spor alanında kadınlara konan yasakları bozdular ve spor alanlarında hem sporcu hemde seyirci olarak yer aldılar. Onlar spor eğitimi alana ilk kadınlar olarak görülürler. Spordan güçlü kadınların formada olması için yaralanmaları fitness ve uygunluk için sporun ilk kullanıcıları olarak kabul edilebilirler. Kadınların özgür ve zengin olmaları spor alanlarında yer almalarına katkı sağladı. Spor organizasyonları düzenlediler. Spartalı kadınlar sporda cinsiyet ayrımına o devirlerde karşı çıkmaları açısından spor tarihinde önemli bir role sahiptirler. Kadınların spor alanındaki katılımının artırılmasında Spartalı kadınların yaptıkları mücadeleler devamlı olarak örnek gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

- Anderson, W. (2019). Women in Ancient Greek Sport, School Work Helper , <https://schoolworkhelper.net/women-in-ancient-greek-sport/>.
- Carlomagno, N. (2010). Female Motor Activity in Ancient Times Methodological Aspects in Female Athletic Training in Ancient Times, *International Quarterly of Sport Science*,26-39
- Case, M. A. (2017). Heterosexuality as a Factor in the Long History of Women's Sports. *Law & Contemporary Problems*. 80.
- Doğan, E. ve İmamoğlu O. (2020). Güreşin Kökenleri ve Bazı Ülkelerde Antik Güreş,11. Bölüm, Sporda Bilimsellik ve Akademik Yaklaşımlar-2, (Ed. Ali Türker- Tuba Fatma Karadağ), sayfa 173-188, Gece Kitaplığı, Ankara. web:www.gecekitapligi.com
- Doğan, E. ve İmamoğlu, G. (2019). Interpretation Of Sporting Activities And Visuals in Iliad and Odyssey, *Turkish Studies*, 14(3); 485-496. 10.29228/TurkishStudies.24990
- Doğan, E. (2020). Dünyanın En Eski Sporları Üzerine Düşünceler, Sporda Akademik Yaklaşımlar – 6 (Editörler: İdris Kayantaş- Mehmet Söyler), sh:23-37.
- Dillon, M. (2002). *Girls and Women in Classical Greek Religion*. London: Routledge. ISBN 0415202728.
- Gill, N.S. (2019). Why Weren't Women at the Olympic Games?, <https://www.thoughtco.com/women-at-the-olympic-games-120123>
- Grammaticos, V. (2018). Women athletics in ancient Greece, <http://rethinkingathletics.blogspot.com/2018/01/women-athletics-in-ancient-greece.html>
- Karakullukçu, Ö.F. ve İmamoğlu, O. (2020). Antik Çağlarda Ağırlık Kaldırma ve Halter Sporu, Sporda Bilimsel ve Akademik Yaklaşımlar 4, (Ed.: Zeynep Yıldırım- Mine Turgut), sh.1-20, Gece kitaplığı, Ankara.
- Karakullukçu, Ö.F. ve İmamoğlu, O. (2021). Antik Çağlarda Değişik Ülkelerde Kadınların Sporla İlişkisi, Spor ve Bilim, Spor ve Bilim, (Editörler:Şirin Pepe-Hüseyin Tolga Esen), sh.181-196, Gece Kitaplığı, Ankara.

- Koca, F., İmamoğlu, G. & İmamoğlu, O. (2018). Hunting, Horse Riding and Archery Sports in Ancient Egypt and Interpretation of Their Depictions, *The Journal of International Social Research*, 11(59): 1490-1497
- Koca, F. ve İmamoğlu, O. (2018). Sport History of Countries Other Africa of Except Ancient Egypt, *The Journal of International Social Research*, 11(61): 1293-1304.
- Kyle, D.G. (2014). *Sport and Spectacle in the Ancient World*, John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex.
- Mechikoff, R. and Estes, S. (1993). *A History and Philosophy of Sport and Physical Education*. Wm. C. Brown & Benhmark Publishers, Oxford, England.
- Memiş, U.A. ve Yıldırım, İ. (2011). Batı Kültürlerinde Kadınların Spora Katılımlarının Tarihsel Gelişimi, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, XVI(3): 17-26
- Scanlon, Thomas F. (2004). *Games for Girls*. Archaeology. Archaeological Institute of America. Retrieved February 18, 2006.
- Serwint, N. (1993). The Female Athletic Costume at the Heraia and Prenuptial Initiation Rites". *American Journal of Archaeology*. 97 (3).
- Spears, B. (1984). A Perspective of the History of Women's Sport in Ancient Greece. *Journal of Sport History*. 11 (2).
- Miller, S. G.(2004). *Arete, Greek Sports From Ancient Sources*, University of California Press London, 105-106.
- Okudan, B. ve Koca, F. (2020). Antik Çağ Yunan Destanlarında Boks Etkinliği, *Spor Bilimlerinde Teori ve Araştırmalar*, (Ed.: Özgür Karataş). sh.495-506, Gece Kitaplığı, Elâzığ.
- Okudan, B. ve İmamoğlu, O. (2021). Antik Yunanda Kadınların Sporla İlgisi, *Spor ve Bilim*, (Editörler:Şirin Pepe-Hüseyin Tolga Esen), sh.161-180,Gece Kitaplığı, Ankara.
- Şentürk, A. ve Özdilek, Ç. (2007). Antik ve Modern Olimpiyat Oyunlarında Olimpiyat Ateşinin Yakılma Sebepleri ve Bugüne Kadar Düzenlenen Oyunlarda Meşaleyi Taşıma Sereyonileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 19.
- Takahashi, K. (2011). Women and sports in the ancient world. *Japan J. Phys. Educ. Hlth. Sport Sci.* 56: 19-30.
- Tekin A., Tekin G. (2014). Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı XVIII, ss. 121-140.
- Türkmen, M. (2019). I. Spor Kongresi, *Türk Spor Geleneğinde Kadın Unsuru*, 16-18 Mart, Erzurum/Türkiye, 24-30.
- Türkmen, M. İmamoğlu, O. & Ziyagil, M.A. (2006). Popularity of the Wrestling sport in Turkey and it's comparison with the selected sports, *Researches About The Turks All Around The World*,163: 77-94.
- Uslu, L. (2018). Antik Yunan'da Kadın Betimlemeleri ve Kadının Sosyal Statüsü, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Wacker, C. (2016). Women in Ancient Greece - Did They Take Part in Sport?,*JOH* 3,pp.27-37. <http://isoh.org/wp-content/uploads/2015/03/310.pdf>. <https://www.rwaag.org/olympic2>

İnternet Kaynakları

<http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TD001aEN.html>

<http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TP014EN.html>

<https://theconversation.com/hidden-women-of-history-kyniska-the-first-female-olympian-123909>

<https://thewire.in/history/Kynisca-and-the-Hera>.

<https://thewire.in/history/Kynisca-and-the-Hera-games-the-female-athletes-of-ancient-greece>

<https://thewire.in/history/Kynisca-and-the-Hera-games-the-female-athletes-of-ancient-greece>

https://en.wikipedia.org/wiki/Hera_Games

<https://hubpages.com/education/The-influence-of-Lykourgos-on-Spartan-Society>

<https://thewire.in/history/Kynisca-and-the-Hera>.

<https://thewire.in/history/Kynisca-and-the-Hera-games-the-female-athletes-of-ancient-greece>